

Felderhof, oktober 2008

LIES LOBATTO

Of het opgewekte cynisme van een levenskunstenares

Lies Lobatto (90) is beeldhouwster. Met haar karikaturale beelden mag ze De Mensch graag op de hak nemen. Satire en humor, dat zijn voor haar sleutelwoorden. Gesprek met een bevlogen kunstenares over haar bewogen jeugdjaren, de slagschaduw van de oorlog, de betekenis van schoonheid en haar wedergeboorte.

Door Pieter Webeling

Ze behandelt de ouderdom als lucht. De jaren gaan wel tellen, maar zij telt liever niet mee. Voor Lies Lobatto heeft het leven nog te veel in petto. 'Ik geniet elke dag,' zegt ze in haar appartement in de Amsterdamse stadionbuurt. 'Volgende maand ga ik weer naar Italië, opera's kijken op het Rossini-festival. Enig. Een opera viert het leven, hè. In al zijn hevigheid. Dat past wel bij mij.'

Ze laat zich omringen door haar beelden, haar kinderen, zoals ze zelf zegt. Het zijn vooral menselijke karikaturen in de gedaanten van kikkers, katten, muizen, biggen, olifanten, kalkoenen, pauwen en nog meer illustere dieren.

'Humor is in mijn werk heel belangrijk,' benadrukt ze. 'Ik neem mensen graag op de hak. Dan zit ik verkneukeld in mijn ateliertje, zo van: *deze kop mag net even pittiger, net even gemener*. Ik laat het pompeuze en het pretentieuze in volle glorie zien. Tegelijkertijd komt die hoogmoed ook voor de val. Zoals bij de kalkoen, die zich voordoet als een grote meneer. Maar vanachter heeft hij gewoon een kale kippenkont.'

•••

Ze is geboren in Amsterdam, 1918, in de Watergraafsmeer — dat toen nog vooral opgespoten land was. Ze komt uit een joods milieu, maar zonder religieuze beleving. Haar vader was filatelist, postzegelhandelaar. 'Hij had prachtige zegels,' zegt ze. 'Kostbare exemplaren van een vergeten Zuidafrikaans staatje, Stellenland, bijvoorbeeld. In de jaren twintig en dertig ging hij naar grote

tentoonstellingen in Parijs, waar hij thuis mooie verhalen over vertelde. Mijn vader was al vijftig toen ik geboren werd, maar hij bleef jong van geest. Opgewekt, een bon vivant. Geweldig man.'

Met haar moeder was de band minder hecht. 'Ze was een beetje trutterig. Ze begreep mij niet. Ik was een ondernemend kind, ging overal op af. Ik moest een keer beneden op haar wachten, in mijn smetteloos witte mantelpakje met witte handschoentjes. Toen zag ik de kolenman. Oooh, dat is leuk! Kolen lopen, helpen! Alles werd zwart en vies, natuurlijk. Bij de visboer zat ik met mijn vingertjes aan die glazige ogen en kieuwen. Tot ik een keer voorover viel, in een krat met scholletjes en makrelen. Mijn mooie jurkje zat onder het slijm. Nou, dan ging ze toch tekeer... Vreselijk, vreselijk.'

'Strijd was het. Elke dag weer. Ik heb haar gewoon genegeerd, laat haar maar kwaad zijn. Het leven is een wijde wereld, daar moet je intrekken. Toen ik ouder werd, twaalf, dertien jaar, moest ik me na schooltijd om vier uur melden. Daar had ik geen zin in. Waarom? Moest ze me elke avond na zevenen zoeken. "Je gaat zonder eten naar bed!" O prima, ik hoef geen eten, dahàg. Ik ben moeilijk geweest voor haar, hoor.'

Haar moeder overleed op jonge leeftijd, in 1936. Haar vader volgde een jaar later. Nog vóór haar twintigste was ze wees. Wat waren haar dromen? 'Geen idee,' zegt ze. 'Na de dood van mijn ouders ben ik bij familie in huis gekomen, dat ging prima. Ik leefde maar wat. Met de dag.'

En toen brak de oorlog uit. In de meidagen van 1940 is ze met haar joodse pleegouders en twee neven naar de kust van IJmuiden gegaan voor een overtocht naar Engeland. 'Er kwam een man naar ons toe. Die zei: "Als u mij de auto geeft en extra geld, dan zetten we u op een boot naar Engeland." We vertrouwden het niet. Joodse mensen na ons zijn wel op het aanbod ingegaan. Later hoorden we dat ze veilig in Engeland waren aangekomen.'

'Tijdens de bezetting hebben we de situatie aangezien. Toen de joden in 1942 sterren moesten dragen, vond ik het te gevaarlijk worden. Ik besloot naar Zwitserland te vluchten. Mijn verloofde Jaap moest kiezen: of met mij mee, of bij zijn oude moeder blijven. Hij was enig kind. Maar ja, dan zouden ze beiden gedeporteerd worden. Hij móest haar wel achterlaten. Dat was vreselijk. We zijn op de internationale trein gestapt en na drie lange weken zijn we de Zwitserse grens overgekomen. Mijn pleegouders en twee neven hebben het ook gered. We sliepen daar op stro, in het lokaal van een vervallen school. Moeilijke tijd. Maar we waren tenminste veilig.'

In ballingschap kreeg ze een kind, Willem Louis. Na de oorlog bleek dat al haar familieleden waren vergast. Ook Jaaps moeder was naar

Auschwitz gedeporteerd en omgekomen. ‘Hij vond dat hij zijn moeder in de steek had gelaten,’ stelt ze bedrukt vast. ‘We hadden een goed huwelijk, het was een schat van een man, maar ik heb hem nooit meer echt vrolijk gezien. De oorlog hing als een slagschaduw over hem heen. Jaap is later directeur geworden van de Joodse Invalide, een tehuis voor joodse bejaarden. Zo kon hij iets betekenen voor al die oude mensen die in de oorlogsjaren zoveel te lijden hadden gehad. Eigenlijk vervulde hij de rol van zoon. Het waren allemaal *moeders* voor hem. Dat verzachtte de pijn enigszins, maar het schuldgevoel bleef. Hij kreeg kanker. Ik heb hem anderhalf jaar verpleegd; in 1974 is hij overleden. Pas toen was de oorlog voor hem ten einde.’

Ze moest naar Kenia. Op safari. Op adem komen tussen de wilde dieren. Dat raadde haar huisarts aan, Toon Tellegen, de man die later furore zou maken als schrijver. ‘Ik ging mee met een jongeren-trekreis. Ik was 55. Eerst had ik die reisleader gebeld: “Ik ben niet piep, ik ben niet stok, mag ik mee?” Geen probleem. Met een meisje van achttien zat ik in een tentje, middenin de rimboe. Nou, de wereld ging voor mij open. Het *leven* — het was er nog! Met Jaap was ik vaak naar Italië geweest. Daar was hij redelijk vrolijk; even kon hij vrij nemen van zijn geweten. Maar heerlijk vrij op een strandje slapen in Mombassa is wel even iets anders. Een openbaring. Ik genoot.’

Ze gooide haar leven rigoureuus om. ‘Wég met die keurige pakjes. Ik trok een lange, paarse jurk aan met gaten erin. Ik was gewoon een oude hippie! Een bevrijding, na al die beladen jaren. Iedere avond speelde het Werktheater op het Museumplein. Daar werd gedanst. Ik danste mee. Het leek alsof ik mijn puberteit opnieuw beleefde, maar het ging veel verder. Het was een reïncarnatie, een wedergeboorte.’

•••

We lopen naar haar atelier, een kleine kamer in haar appartement. Overal staan beelden van zwarte was, sommige nog in opbouw, met dubbelgedraaid koperdraad als geraamte. Op de grond staat een lichtblauw campinggas-brandertje voor het patineren. Ze wijst naar het beeld van een varken. ‘Kijk, het hemd hangt uit z’n broek van hebbigheid.’ Ze grinnikt.

Ze was al in 1970 begonnen. Haar zoon Willem Louis ging het huis uit, ze moest iets omhanden hebben. Op de volksuniversiteit leerde ze de beginselen van het boetseren. ‘Mooi vonden ze het. Mooi, mooi, mooi. Daar had ik niks aan. Ik wilde écht les hebben. Zo kwam ik in de leer bij de bekende kunstenaar Karel Gomez. Die was heel kritisch. Ik had een meisje gemaakt met haar benen slapjes over elkaar, maar er zat geen leven in. “Net spaghetti,” zei Karel. “In de vuilnisbak ermee!” Een

beeld moet uitstraling hebben, vindt hij. Dertig jaar werk ik al bij hem. Elke week. Nu is het wat minder. Karel wordt ook een dagje ouder, zeg ik dan. Hij is al in de *zeventig*. Haha!’

Bij het kneden van haar beelden toont ze een bijna boosaardige voorliefde voor cynisme en sarcasme. Past dat wel bij haar opgewekte natuur? ‘Het is satire,’ legt ze uit. ‘Dat is cynisch en humoristisch tegelijk. Dit is mijn manier om mensen op de hak te nemen. Weet u, het kan mij geweldig storen dat mensen geen oog hebben voor schoonheid. Ze zien het mooie van het leven gewoon niet! Komt er weer een man voorbij met een bars, chagrijnig gezicht. Dan jeuken mijn vingers — die kop zou ik zo willen maken. Als een karikatuur. Een zwijn ofzo. Het is beter om plezier te scheppen in de menselijke onvolkomendheden dan om er kwaad over te worden. Toch?’

In haar atelier staat ook een donkerblauw rolkoffertje. ‘Reizen doe ik het liefste. Ik ben overal in de wereld geweest, van het Paaseiland en de Galápagos-eilanden tot het carnaval in Venetië. Ik droeg een paarse tiara met veren. Verrukkelijk, al die sjaals en kleuren. Ik ben ook in India, Laos en Cambodja geweest. In Tibet ben ik opgepakt omdat ik bij een tempel foto’s van de Dalai Lama had uitgedeeld. Ik zat vast op het bureau, met om mij heen schreeuwende agenten van de Chinese geheime politie. Uiteindelijk hebben ze me een excuusbrief laten ondertekenen. Ik moet wel zeggen: verre reizen worden voor mij moeilijker. Ik ben sneller moe. Europa is de grens. Voor het Rossini-festival in Italië heb ik een grote paarse hoed gekocht, tegen de zon. Ik moet oppassen met m’n oude huidje.’

•••

En de liefde?

Ze veert op. Twinkelogen.

‘Een paar jaar na de dood van Jaap heb ik een andere man leren kennen: Johnny. Een Hollander in Parijs, enige vent, net zo avontuurlijk en ondernemend als ik. In het weekend kwam hij naar Amsterdam, soms ging ik met het vliegtuig of de Thalys naar Parijs. O, o, wat hebben we een plezier gehad. We zijn naar de opera Aïda geweest in Egypte, in de oude stad Luxor. “Ik geef niks om opera,” zei Johnny, “maar jij vindt het leuk. Vooruit!” De kamelen, de gewaden, de intocht vanuit de woestijn... schitterend. Deze nieuwe liefde, een complete tegenhanger van mijn man, was een cadeau.

‘Op een vrijdag belde hij me op vanaf de Belgische grens: “Lies, ik kom eraan!” Maar hij kwam niet. Ik kreeg telefoon van het ziekenhuis in Nieuwegein: hij had een aneurysma gekregen, een barst in de hoofdslagader. Dan vliegt al het bloed door je lijf. Hij lag op de

operatietafel. De volgende morgen kon ik hem even spreken. “Wat is er gebeurd, jongen?” Hij zei: “Ik weet het niet, ik voelde een waanzinnige pijn. Ik ben op de vluchtstrook over het stuur in elkaar gezakt.” Na een tweede operatie raakte hij in coma. Het was over. “Stoppen maar,” zei ik na twee weken. “Haal de stekker er maar uit.” Dat was het moeilijkste moment van mijn leven. Dan ben je zo aan het leven gehecht, hè. Hij ook. Maar het moest. Een halfbakken bestaan was niets voor hem.’

Ze troost zich met tien mooie jaren.

Nu is ze alweer twintig jaar alleen, zoals dat gaat in een lang leven. Maar eenzaam is ze geen moment. Elke avond om elf uur belt haar zoon Willem Louis, inmiddels 63, die voor haar een boezemvriend is. Hij is succesvol in de mode. Maar het gaat niet alleen maar crescendo. Vorig jaar beleefde ze een rampjaar: schouder gebroken door een val, heup gebroken door een glijpartij over hondendrollen, daarna nog een aanrijding waarbij brandbare vloeistof van de airbag op haar borst is gekomen. Ze is alweer aardig gerevalideerd, want ze heeft simpelweg geen tijd voor tegenslag. Elke dag loopt ze drie kwartier langs de Amstel. Dan neemt ze een stoeltje, een mand brood en een fles wijn mee. ‘*Amsteltje, ik ben d’r weer!*’ zeg ik dan. Die rivier is mijn levensader.’

Ze neemt het leven zoals het komt. Op hetzelfde moment vormt en kneedt ze het leven zoals zij het wil, alsof het een persoonlijk kunstwerk is. Aanvaardend en voortvarend, het lijkt een mooie balans. ‘Ik geloof dat dat zo is, ja. Het leven is een feestje, maar je moet wel zelf de slingers ophangen.’ Ze lacht. Nee, ze giechelt. •

Lies Lobatto exposeert tot 31 oktober 2008 in kunst- en antiekhandel *De Oude Pastorie* in Lisse (0252-422405). Zie ook www.deoudepastorie.com of www.lieslobatto.nl.